

E.R. KLEEMANS, Strategische misdaadanalyse en stedelijke criminaliteit; een toepassing van de rationele keuzebenadering op stedelijke criminaliteitspatronen en het gedrag van daders, toegespitst op het delict woninginbraak. Internationaal Politie Instituut Twente, Universiteit Twente, Faculteit Bestuurskunde, 1996, 291 p., met Engelstalige samenvatting, ISBN: 90-365-0859-2.

Met de publicatie van dit proefschrift wenst de auteur een bijdrage te leveren aan twee onderzoeksvelden die relatief nieuw zijn en die naar zijn mening een beloftevolle toekomst tegemoet gaan. Het betreft hier enerzijds de strategische misdaadanalyse als politieke discipline, en anderzijds de rationele keuze-theorie als criminologische denkrichting. Vanuit een invulling van de strategische misdaadanalyse, als het systematisch bestuderen van dader- en delictgegevens met de bedoeling te komen tot beleidsrelevante informatie voor de activiteiten van de politie en haar partners, ondermeer in het kader van preventie, opsporing of vervolging, en via de versterkte aandacht voor daders van delicten die daarbij onderkend wordt, leidt KLEEMANS de lezer naar de meer theoretische posities die een dergelijk onderzoek zouden kunnen schragen en positief zouden kunnen stimuleren. Na een zeer beperkte en partizane duiding van de beperkingen van de 'traditionele' posities terzake, schuift KLEEMANS de rationele keuzetheorie naar voor om als superieur alternatief de rol van progressieve 'wetenschappelijke' onderzoekstraditie op zich te nemen. Kernpunt van deze positie en focus voor het vervolg van het werk, wordt een centrale gedragshypothese waarbij verondersteld wordt dat een individu op een zodanige manier kiest uit de door hem waargenomen gedragsalternatieven dat zijn keuze in overeenstemming is met zijn voorkeursordening van de uitkomsten van de verschillende gedragsalternatieven en met zijn opvatting omtrent de waarschijnlijkheid van het optreden van de uitkomsten van de verschillende alternatieven. Daders trachten hun doelen te realiseren binnen 'bepaalde' mogelijkheden en beperkingen, en volgen daarbij enkel en uitsluitend de individuele balans van hun 'constraints' en 'opportunities' in hun 'awareness space'. KLEEMANS geeft daarbij zelf aan dat de brede toepasbaarheid van de rationele keuzebenadering – die in het boek louter geponeerd wordt – voor een groot deel terug te voeren is op de 'leegheid' van deze centrale hypothese ...

Zonder daarom afbreuk te doen aan de onderzoeksresultaten zoals deze binnen de geschetste benadering gepresenteerd worden, zijn een aantal externe bedenkingen over deze benadering in relatie tot een algemene 'criminologische' vraagstelling onvermijdelijk. Gezien de toegemeten ruimte kan dit slechts tentatief. Veel plaats is er dus niet om te wijzen op de beperktheid van de rationele keuzetheorie als positieve heuristiek in het onderzoeksdomein van de criminologie. De auteur laat het immers na om in zijn boek een fundering of minstens een problematisering te geven voor deze geïndividualiseerde visie. Evenmin wordt er ernstig ingegaan op het toch wel zeer merkwaardige mens- en maatschappijbeeld dat er onverbrekkelijk mee samenhangt. Men hoeft er bv. maar een aantal recente publicaties vanuit links-realistische hoek op na te slaan om logisch aangetoond te krijgen dat het begrijpen van het criminaliteitsfenomeen noodzakelijkerwijze meer inhoudt dan enkel het gedrag van gemotiveerde individuen en dat elke poging om deze problematiek te

verengen gedoemd is om te mislukken of om impliciet een aantal ongezonde bedoelingen met zich mee te smokkelen. De individuele betekening van een situatie overstijgt immers altijd dit individu, wat meebrengt dat betekenis niet anders dan sociaal begrepen kan worden. De harde kern van KLEEMANS blijkt finaal een arme psychologie met sterk moraliserende trekjes. Aansluitend is er hier evenmin plaats om aan te geven dat, in tegenstelling tot hetgeen de auteur beweert, het methodologisch individualisme als negatieve heuristiek juist wel een aantal vragen naar maatschappelijke 'gegevenheden' uit het blikveld werkt, en in die zin zonder meer ideologisch tewerk gaat. De maatschappelijke orde is 'gegeven', culturele denkbeelden zijn 'gegeven', ja zelfs individuele handelingsmogelijkheden zijn 'gegeven', en worden aldus niet verder in vraag gesteld. Doet men dit wel – en doorbreekt men het beschermende pantser van de negatieve heuristiek – dan verschijnt immers noodzakelijkerwijze het vervelende probleempje van 'macht' op het toneel. En zeg nu zelf, wat hebben criminaliteit en criminologie nu met macht te maken ... In KLEEMANS' benadering kan de kern van zijn betoog een dergelijk concept helemaal niet verteren. Markant in dit verband is trouwens dat de vraagstelling naar de criminele etiologie als irrelevant terzijde wordt geschoven. Hetgeen juist (mede) van dit onderzoek verwacht zou kunnen worden, blijkt plots zinledig, want moeilijk theoretisch inpasbaar. Nog markanter in een boek over 'stedelijke' criminaliteit is tenslotte de totale afwezigheid van een problematisering van deze ruimte evenals een gefundeerd buurtconcept. De strakke focus op individuele kwaliteiten snijdt het onderzoek onherroepelijk af van een ruimer blikveld. De wens van de auteur om de rationele keuzetheorie te laten fungeren als een integratief raamwerk voor andere theoretische benaderingen, moet dan ook – net zoals de ondeugdelijke poging om de economie te herformuleren op basis van de rationele keuzetheorie en het methodologisch individualisme – op een misverstand berusten.

Waar stuurt KLEEMANS dan wel op aan? Binnen zijn probleemaafbakening gestoeld op de rationele keuzebenadering van het fenomeen woninginbraak, komt de algemene probleemstelling neer op de volgende vragen. Op welke manier en in welke mate is het mogelijk om stedelijke criminaliteitspatronen zoals de spreiding van woninginbraken over buurten, doelwitten en tijdstippen te beschrijven en te verklaren aan de hand van het keuzegedrag van daders van dit delict? Deze vraagstelling wordt eerst gekaderd binnen een literatuuronderzoek van de mogelijkheden en inzichten die de rationele keuzetheorie inzake het fenomeen woninginbraak te bieden heeft. Naast de theoretische herformulering van het fenomeen, komen daarbij het planningsaspect versus het gelegenheidsaspect aan bod, evenals de invloed van dagdagelijkse activiteiten, woonbuurt en stedelijke structuren in het proces van cognitieve mapping voorafgaand aan elk gedrag en voorkeursordening, en het belang van het concept schaarste, waarbij het minimaliseren van tijd, kosten en moeite als centrale gedragstheoretische principes moeten gelden. Daarna wordt de probleemstelling opgedeeld in vier concrete onderzoeksvragen die beantwoord worden aan de hand van een doorgedreven analyse van de meldverslagen (politieregistraties) met betrekking tot het delict woninginbraak in Enschede voor de periode 1987-

1992, en van alle (bekende) daders die bij deze inbraken betrokken waren. De vier onderzoeksvragen waarop KLEEMANS een antwoord formuleert, zijn de volgende. (1) Welke kenmerken hebben daders van het delict woninginbraak in Enschede en welke kenmerken hebben de buurten waarin ze woonachtig zijn? (2) Op welke manier en in welke mate kan de keuze van een dader van het delict woninginbraak in Enschede voor een bepaalde pleegbuurt, een bepaald doelwit en een bepaald tijdstip worden beschreven en verklaard aan de hand van individuele kenmerken van de dader, kenmerken van de woonbuurt van de dader, kenmerken van de pleegbuurt en kenmerken van het doelwit (en slachtoffer)? (3) Op welke manier en in welke mate kan de spreiding van het delict woninginbraak in Enschede over buurten, doelwitten en tijdstippen worden beschreven en verklaard aan de hand van het keuzegedrag van daders van het delict woninginbraak? en (4) Welke aanknopingspunten bieden de uitkomsten van het onderzoek voor de preventieve en repressieve activiteiten van politie en haar partners met betrekking tot het delict woninginbraak?

Schematisch komen daar een aantal markante resultaten bij te voorschijn. Meer dan de helft van de woninginbraken is gepleegd door minder dan 10% van de daders en de helft van de woninginbraken wordt gepleegd door twee of meer daders samen. De daders zijn voornamelijk mannen, late tieners en Nederlanders. Ze zijn voor meer dan de helft reeds voor hun 15^e jaar al met de politie in aanraking geweest, en wonen relatief dicht bij de pleegplaats. Harddrugsgebruikers zijn oververtegenwoordigd onder de daders. In buurten met relatief veel huurwoningen blijken over het algemeen veel daders te wonen en buurten met relatief veel daders kennen een lagere SES en relatief veel sociale en economische problemen. Voor wat het woninginbraakpatroon betreft, toont KLEEMANS aan dat de kans dat een dader een bepaalde buurt en een bepaald doelwit zal kiezen voor het plegen van een woninginbraak, af blijkt te nemen naarmate de afstand tot zijn woonadres toeneemt, naarmate de afstand tot de belangrijkste doorgangswegen toeneemt en naarmate de afstand tot het stadscentrum toeneemt. De keuze van doelwitbuurt en -woning kan daarbij volgens de auteur het best verklaard worden met behulp van een vrij simpel model, waarbij rekening wordt gehouden met de afstand tot een bepaalde pleegbuurt en het aantal en eventueel het soort woningen in een bepaalde pleegbuurt. Het aantrekkelijkst zijn daarbij de vrijstaande woningen. Sterker dan dit woningtype is echter de afwezigheid van bewoners bepalend voor het doelwit van het keuzegedrag. Zo neemt naarmate bewoners langer afwezig zijn, de kans toe dat de woning als doelwit gekozen wordt. Voor wat het tijdstip van de woninginbraak betreft, toont het onderzoek dat er tijdens de donkere maanden van het jaar relatief meer woninginbraken plaatsvinden dan in de rest van het jaar, dat er in het weekeind relatief meer woninginbraken worden gepleegd dan in de rest van de week en dat relatief veel woninginbraken 's avonds plaatsvinden en in mindere mate 's nachts. Inzake slachtofferschap wijst KLEEMANS tenslotte op een sterk verband tussen slachtofferschap en herhaald slachtofferschap. Zo is er een zeer sterk verhoogde kans op herhaald slachtofferschap tijdens de eerste maanden na een woninginbraak, en deze kans daalt in de tijd. In buurten waar in relatief veel woningen ingebroken wordt, wordt ook relatief veel herhaaldelijk ingebroken.

De aanknopingspunten voor preventie en repressie vloeien logisch voort uit deze onderzoeksbevindingen, hoewel de auteur zich hier opnieuw – mede door de leegheid van de theorie? – beperkt tot een aantal abstracte aanwijzingen. Misschien met als enige nieuwigheid de nadruk op de mogelijkheden die de verhoogde kans op herhaald slachtofferschap biedt om zo naar een specifieke doelgroep – slachtoffers! – toe te werken.

Of er algemeen door middel van de theoretische en empirische onderzoeken van KLEEMANS sprake kan zijn van wetenschappelijke progressie – het produceren van nieuwe en praxisrelevante onderzoeksvragen en bijbehorende creatieve oplossingen – zoals de auteur eigenlijk enkel door talloze herhalingen van deze stelling de lezer poogt duidelijk te maken, is dan ook beduidend minder evident.

H. HOFMAN

DERUYCK, F., De rechtspersoon in het strafrecht, Gent, Mys & Breesch, 1996, 308 p.

Dit boek vormt de bekroning van een nauwgezet doctoraal onderzoek, dat op 14 maart 1996 aan de V.U.B. met succes werd verdedigd. Het proefschrift is meteen een schot in de roos, nu er steeds meer stemmen opgaan om rechtspersonen strafrechtelijk aansprakelijk te stellen voor misdrijven begaan door aangestelden. De verdienste van de auteur bestaat erin de strafrechtelijke positie van de rechtspersoon precies af te bakenen en argumenten aan te reiken om een rechtstreekse bestraffing van deze juridische entiteiten mogelijk te maken. Hiermee effent hij het pad voor een moderne visie over de bestraffing van rechtspersonen, waarin de band tussen strafbare daden en verantwoordelijkheid van de rechtspersoon veel strakker wordt aangehaald.

Zijn vernieuwende visie werd mooi ingekleed naar een klassiek patroon, bestaande uit een descriptief en opiniërend deel. Deze strakke opdeling maakt het werk overzichtelijk en leidt ertoe dat de stellingen van de auteur goed uit de verf komen. Hoewel sommige argumenten verschillende malen aan bod komen, worden zij telkens belicht vanuit een geheel andere context, zodat nodeloze en storende overlappingsen ontbreken. De overzichtelijke structuur, samen met de vlotte en beeldrijke schrijfstijl van de auteur, maken het boek boeiend en gemakkelijk toegankelijk voor een ieder die zich wil verdiepen in het debat over de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen.

In het *eerste deel* richt de auteur scherpe kritiek op de tweeslachtige houding die in België tegenover rechtspersonen wordt aangenomen. Deze bestaat erin dat rechtspersonen wel in staat worden geacht strafbare feiten te plegen, doch strafrechtelijk 'onaantastbaar' zijn, doordat vervolging in principe slechts kan worden ingesteld tegen organen of aangestelden van de rechtspersoon. Op een gefundeerde manier toont de auteur aan dat deze ambivalentie nog moeilijk is vol te houden en dat het niet steeds doeltreffend is misdrijven gepleegd door de rechtspersoon toe te rekenen